

Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”
Кафедра фінансів

Європейські студії у фінансах

Практикум

Для студентів напрямку підготовки “Фінанси і кредит”

Суми
ДВНЗ “УАБС НБУ”
2013

УДК [336:061.1ЄС](073)
ББК 65.26:66.4(4),60

Є 24

Укладачі:

д.е.н., професор *І. О. Школьник*
к.е.н. *В. М. Кремень*
к.е.н. *А. Ю. Семенов*
к.е.н. *Т. Г. Кубах*
к.е.н. *О. С. Журавка*
к.е.н. *О. О. Дутченко*

Рецензенти:

С. В. Леонов,
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів
ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку
України”
О. М. Костюк,
д.е.н., професор кафедри міжнародної економіки
ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку
України”

Є 24 Європейські студії у фінансах [Текст]: Практикум / Уклад.:
І. О. Школьник, В. М. Кремень, А. Ю. Семенов та ін. – Суми: ДВНЗ
„УАБС НБУ”, 2013. – 50 с.

Видання містить вимоги питання для обговорення, проблемні та дискусійні питання, теми рефератів, завдання для самостійної роботи, методичні вказівки щодо їх виконання та рекомендовану літературу. Спрямоване на поглиблення та розвиток теоретичних знань про функціонування економічних та фінансових систем країн ЄС, а також досвід країн ЄС у сфері соціального, економічного і фінансового розвитку.

Призначене для студентів напряму підготовки 6.030508 “Фінанси і кредит”.

УДК [336:061.1ЄС](073)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Модуль 1 “ФІНАНСОВІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ЄС”	6
Модуль 2 “БЮДЖЕТНА СИСТЕМА КРАЇН ЄС”	8
Модуль 3 “ПОДАТКОВА СИСТЕМА КРАЇН ЄС”	10
Модуль 4 “ФІНАНСИ ДОМОГОСПОДАРСТВ КРАЇН ЄС”	13
Модуль 5 “ФІНАНСОВИЙ РИНОК КРАЇН ЄС”	16
Модуль 6 “СТРАХОВИЙ РИНОК КРАЇН ЄС”	19
Модуль 7 “ІНВЕСТУВАННЯ У КРАЇНАХ ЄС”	23
Модуль 8 “ФІНАНСОВЕ ІНВЕСТУВАННЯ У КРАЇНАХ ЄС”	27
Модуль 9 “ФІНАНСОВИЙ НАГЛЯД У КРАЇНАХ ЄС”	30
Модуль 10 “ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА КРАЇН ЄС”	34
Модуль 11 “ФІНАНСОВА СТАТИСТИКА У КРАЇНАХ ЄС”	38
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	44

ВСТУП

Викладання європейських студій у вищих навчальних закладах є своєрідною відповіддю наукової спільноти на трансформацію взаємовідносин між Україною та ЄС, подальше поглиблення економічних та політичних зв'язків, що створює передумови для більш детального вивчення аспектів фінансового та економічного життя країн ЄС у порівнянні з вітчизняною економічною та фінансовою ситуацією.

Авторами пропонується впроваджувати викладання європейських студій у процес професійної підготовки майбутніх фахівців з фінансів у інтегрованій, міжпредметній формі – така форма передбачає поелементне включення знань про країни ЄС до різних фінансових дисциплін. Зазначимо, що окремі навчальні дисципліни вже вміщують елементи таких знань, тож систематизація та спрямування їх в європейському контексті, а також інтегрування нових елементів та підходів з вже існуючими забезпечить більш високу зацікавленість студентів, а для викладачів надасть можливість застосувати інтерактивні форми навчання в поєднанні з сучасними освітніми технологіями формування знань про Європу та ЄС.

Вивчення європейських студій дозволить майбутнім фінансистам бути краще обізнаними про основні сфери і ланки фінансів та фінансової системи ЄС, зокрема про бюджетну систему, податкову систему, фінансовий ринок, страховий ринок, фінансовий нагляд та ін., а також зрозуміти, що таке основні європейські цінності, інституції, організації тощо.

Опанування практикуму з європейських студій у фінансах дозволить студентам розвинути:

- *уміння:*
  - орієнтуватися в фінансовому просторі країн ЄС;
  - усвідомлювати фінансове підґрунтя та закономірності соціально-економічного розвитку країн ЄС;
  - розуміти механізми функціонування економіки та фінансових систем країн ЄС;
  - визначати місце України в світовій та європейській фінансовій системі;
  - визначати пріоритети соціально-економічного та фінансового розвитку України в європейському контексті;
  - враховувати досвід країн ЄС у процесі модернізації важливих сфер суспільного життя в Україні;
- *ставлення:*
  - поваги до європейських і національних цінностей;
  - поваги до європейських стандартів професійної діяльності у сфері фінансів;
  - готовності до сприйняття нового і до співпраці;

- поваги і лояльності до закону;
- *загальножиттєві компетентності*, що вважаються необхідними для кожного сучасного європейця:
  - самостійності – здатності приймати необхідні рішення та відповідати за них, орієнтуватись у політичному, економічному і фінансовому просторах;
  - мобільності – здатності пристосовуватись до ситуації; змінювати напрямки діяльності, у тому числі професійної;
  - професійної підготовленості – прагнення до професійної досконалості, здатності до навчання протягом усього життя, вміння отримувати необхідну інформацію, вміння працювати в команді.

Навчальне видання включає одинадцять модулів, кожен з яких репрезентує питання для обговорення, проблемні та дискусійні питання, теми рефератів, завдання для самостійної роботи та методичні вказівки щодо їх виконання.

Практикум підготовлений авторським колективом кафедри фінансів ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України” у складі д.е.н., професора Школьник Інни Олександрівни, к.е.н. Кремень Вікторії Михайлівни, к.е.н. Семенова Андрія Юрійовича, к.е.н. Кубах Тетяни Григорівни, к.е.н. Журавки Олени Сергіївни, к.е.н. Дутченко Олени Олегівни.

Модуль 1 “ФІНАНСОВІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ЄС”

Питання для обговорення

1. Охарактеризуйте особливості функціонування та побудови фінансів Європейського Союзу (ЄС).
2. Проаналізуйте сфери та ланки функціонування фінансів ЄС.
3. Охарактеризуйте історико-економічні передумови формування ЄС.
4. Дайте характеристику головних суб'єктів фінансових відносин на загальноєвропейському рівні в ЄС. Визначте їх відмінності в порівнянні з національними суб'єктами країн ЄС.
5. Що виступає об'єктом фінансових відносин в ЄС? Розкрийте його особливості.
6. Визначте функції та завдання Європейської комісії та Економічно-фінансового комітету Ради Європи.
7. Охарактеризуйте основні етапи інтеграції в Європі. Розкрийте їх значення для фінансового розвитку країн ЄС.
8. Наведіть приклади фондів фінансових ресурсів ЄС. Охарактеризуйте їх цільове призначення та джерела наповнення.
9. Дайте характеристику процесу гармонізації податкових та бюджетних систем країни ЄС.
10. Визначте основні відмінності у системах функціонування державних фінансів та фінансів ЄС.

Проблемні та дискусійні питання

1. Проблеми і перспективи уніфікації та гармонізації бюджетно-податкових систем країн ЄС.
2. Фонди фінансових ресурсів ЄС, їх відповідність та адекватність потребам розвитку країн ЄС та ЄС загалом.
3. Фінансовий контроль за використанням фінансових ресурсів ЄС.

Теми рефератів

1. Економічні засади та принципи функціонування бюджетної системи ЄС.
2. Органи управління фінансами ЄС.
3. Причини створення та напрямки діяльності основних фондів фінансових ресурсів ЄС.
4. Спільна валюта як основа функціонування фінансів ЄС.

Завдання для самостійної роботи

Ситуаційна вправа 1. Охарактеризуйте основні етапи інтеграційних процесів в ЄС. Розкрийте сутність основних інтеграційних об'єднань та відповідних їм інтеграційних форм (зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний та валютний союз) в Європі, мету їх створення та досягнення. Зробіть висновки.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

Результати виконання даного завдання слід представити у вигляді матричної таблиці, в якій по вертикалі розташовані форми інтеграційних об'єднань, а по горизонталі – характерні особливості їх функціонування (табл. 1.1). У відповідних квадрантах необхідно відмітити (+/-) наявність ознак відповідній формі інтеграційного об'єднання.

Таблиця 1.1

Характеристика форм економічної інтеграції в ЄС

Форма економічної інтеграції	Скасування тарифів та квот між учасниками	Єдина торговельна політика щодо третіх країн	Скасування обмежень на рух виробничих факторів	Гармонізація економічної політики та інституцій	Єдина валюта, єдина валютна політика
Зона вільної торгівлі					
Митний союз					
Спільний ринок					
Економічний союз					
Валютний союз					

Ситуаційна вправа 2. Розкрийте сутність та призначення основних фондів фінансових ресурсів ЄС. Порівняйте їх з існуючою системою фондів в Україні. Назвіть їх позитивні та, можливо, негативні аспекти діяльності. Визначте основні пріоритетні цілі фондового фінансування. Зробіть висновки

Методичні вказівки щодо виконання завдання

При виконанні цього завдання слід звернути увагу на діяльність Європейського фонду регіонального Розвитку, Європейського соціального фонду, Європейського фонду управління та забезпечення в сільському господарстві та Європейського фонду гуртування. Їх діяльність слід охарактеризувати за такими ключовими критеріями: рік його створення, засновники, порядок формування та використання фінансових ресурсів, розмір активів та основні напрями їх діяльності.

Ситуаційна вправа 3. Проаналізуйте досвід країн Центральної та Східної Європи зі вступу до ЄС. Визначте особливості їх основних реформ в економічній і, зокрема, фінансовій сферах. Наведіть позитивні та негативні моменти, пов'язані з даним процесом.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

Аналіз досвіду зі вступу країн до ЄС слід охарактеризувати з погляду можливості його врахування для України. Аналіз досвіду найближчих сусідів

України дозволить виробити дієвий механізм реформування вітчизняної економіки на шляху європейської інтеграції.

Результати дослідження слід узагальнити у табл. 1.2, в якій зазначити країну, рік її вступу до ЄС, основні реформи, що були здійснені до та після вступу країни до ЄС, а також наслідки їх вступу. Також слід звернути увагу на основні макроекономічні показники відповідних країн до вступу в ЄС і після нього, зокрема рівень бюджетного дефіциту, частку державного боргу по відношенню до ВВП, обсяг прямих іноземних інвестицій, рівень інфляції та ін.

Таблиця 1.2

**Досвід країн Центральної та Східної Європи
зі вступу до ЄС**

Країна	Рік вступу до ЄС	Реформи, що були здійснені до та після вступу до ЄС за сферами економіки				Наслідки вступу	
		бюджетна	податкова	митна	монетарна	позитивні	негативні

Модуль 2 “БЮДЖЕТНА СИСТЕМА КРАЇН ЄС”

Питання для обговорення

1. Вкажіть основні принципи формування бюджету ЄС та охарактеризуйте їх.
2. Дайте характеристику основних етапів бюджетного процесу ЄС.
3. Дайте характеристику повноважень основних інституцій ЄС (Єврокомісія, Рада Міністрів ЄС, Європарламент) в рамках бюджетного процесу.
4. Визначте основні статті доходів бюджету ЄС. Наведіть приклади власних та залучених доходів.
5. Визначте основні статті видатків бюджету ЄС. Наведіть приклади видатків на економічну сферу, охорону та управління природними ресурсами, фінансування зовнішніх програм.
6. Проаналізуйте систему здійснення видатків бюджету ЄС. Хто є розпорядником та отримувачем бюджетних коштів?
7. Чи може бюджет ЄС прийматися з дефіцитом? Відповідь обґрунтуйте.
8. Який граничний рівень обсягу бюджету ЄС? Яке його призначення та як він регламентується?
9. Охарактеризуйте бюджетний рік та систему контролю органів ЄС за виконанням бюджету.
10. Визначте сутність бюджетної стратегії ЄС. Ким вона розробляється та затверджується? Які її основні засади?

Проблемні та дискусійні питання

1. Фінансові суперечності між країнами стосовно розподілу і використання видатків бюджету ЄС.

2. Імовірність використання бюджету ЄС найбільшими його донорами (Німеччина, Франція, Великобританія) як засіб тиску на основних реципієнтів фінансових ресурсів.
3. Відповідність обсягу фінансових можливостей бюджету ЄС сучасним викликам фінансової та боргової кризи в Європі.

Теми рефератів

1. Історичні передумови та процес розвитку бюджетних відносин в об'єднаній Європі.
2. Бюджет ЄС: порядок затвердження та виконання.
3. Особливості бюджетної політики ЄС.

Завдання для самостійної роботи

Ситуаційна вправа 1. Порівняйте країни ЄС за обсягами наданих до бюджету ЄС і отриманих з нього фінансових ресурсів. Зробіть висновки.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

На основі даних офіційного сайту Європейського Союзу слід заповнити табл. 2.1. Важливим також є доповнити аналіз ранжуванням країн ЄС за обсягами сплачених та отриманих фінансових ресурсів з бюджету відповідно за обсягами коштів, часткою бюджету та часткою національного доходу країни. У процесі дослідження слід визначити основних донорів та реципієнтів бюджету ЄС.

Таблиця 2.1

Показники участі країни ЄС у формуванні та використанні спільних бюджетних ресурсів у 2010 р.

Країна	Показники					
	Ресурси, сплачені до бюджету ЄС			Ресурси, отримані з бюджету ЄС		
	млн. євро	% від бюджету ЄС	% від ВНД країни	млн. євро	% від бюджету ЄС	% від ВНД країни

Ситуаційна вправа 2. Проаналізуйте склад та структуру доходів і видатків бюджету ЄС. Визначте основні статті надходжень до бюджету та пріоритетні напрямки видатків. Дослідіть, чи відповідають видатки бюджету ЄС пріоритетним цілям його функціонування. Запропонуйте механізми покращення доходної та видаткової частин бюджету.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

У процесі виконання цього завдання необхідно виявити тенденції змін в доходній та видатковій частинах бюджету, для чого передусім слід дослідити обсяги та структуру доходної і видаткової частини бюджету ЄС за декілька років.

Ситуаційна вправа 3. Складіть календар підготовки, ухвалення і виконання бюджету ЄС. Дайте характеристику основним етапам бюджетного процесу. Визначте роль і місце всіх інституцій ЄС, що приймають участь у бюджетному процесі.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

Календар підготовки, ухвалення і виконання бюджету ЄС слід укласти з погляду на контрольні дати бюджетного процесу, відповідальні органи та зміст його етапів (табл. 2.2).

Таблиця 2.1

Календар бюджетного процесу в ЄС

Етап бюджетного процесу	Контрольна дата виконання етапу бюджетного процесу	Відповідальний орган за реалізацію бюджетного процесу	Характеристика етапу бюджетного процесу

Модуль 3 “ПОДАТКОВА СИСТЕМА КРАЇН ЄС”

Питання для обговорення

1. Охарактеризуйте типи та моделі податкових систем країн ЄС.
2. Охарактеризуйте відмінності в організаційних питаннях побудови податкових систем України та країн ЄС.
3. Яким чином здійснюється контроль за сплатою податків у країнах ЄС? Які існують види відповідальності за податкові правопорушення?
4. Які особливості побудови прямого оподаткування у країнах ЄС?
5. Дайте характеристику системі непрямого оподаткування в країн ЄС.
6. Вкажіть характерні риси міжнародного подвійного оподаткування. Назвіть шляхи врегулювання проблеми міжнародного подвійного оподаткування.
7. Охарактеризуйте особливості стягнення податку на прибуток корпорацій у країнах ЄС.
8. Охарактеризуйте напрямки та особливості гармонізації податкових систем країн ЄС.
9. Дайте характеристику офшорних зон. Назвіть причини та наслідки їх існування в країнах ЄС.
10. Охарактеризуйте, чи готова Україна до впровадження податкових стандартів ЄС? Обґрунтуйте власну позицію.

Проблемні та дискусійні питання

1. Порівняльна характеристика вітчизняної практики та практики країн ЄС у стягненні податку з доходів фізичних осіб.

2. Порівняльна характеристика вітчизняної практики та практики країн ЄС у стягненні податку з доходів юридичних осіб.
3. Основні проблеми гармонізації оподаткування в Україні відповідно до умов у ЄС.

Теми рефератів

1. Податкова відкритість: досвід країн ЄС.
2. Боротьба з офшорними зонами зі сторони світового співтовариства.
3. Податок на прибуток корпорацій у країнах ЄС.
4. Митний Союз ЄС та етапи його створення.
5. Особливості стягнення акцизів та мита у країнах ЄС.

Завдання для самостійної роботи

Ситуаційна вправа 1. Дайте оцінку податковим системам країн ЄС за показником “податкове навантаження” (податковий тягар). Визначте рівень податкового навантаження в Україні та країнах ЄС, порівняйте їх. Зробіть висновки.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

Податкове навантаження – це комплексна характеристика, яка включає наступні характеристики: кількість податків і інших обов'язкових платежів; структуру податків; механізм стягнення податків; показник податкового навантаження на платника податку. На макроекономічному рівні податковий тягар є узагальненим показником, що характеризує роль податків в житті суспільства, та визначається як відношення загальної суми податкових зборів до валового національного продукту. Податковий тягар відображає ту частину виробленого суспільством продукту, яка перерозподіляється за допомогою бюджетних механізмів з метою фінансування функцій і завдань держави.

При виконанні цього завдання необхідно зібрати та проаналізувати актуальну податкову статистику, при цьому доцільно звернутися до офіційних порталів Європейської комісії (<http://ec.europa.eu/>) та Організації економічного співробітництва та розвитку (<http://www.oecd.org/statistics/>).

Результати розрахунків податкового навантаження та податкового тягара в Україні та країнах ЄС представте із використанням табличного і графічного методів.

Ситуаційна вправа 2. Дайте характеристику податковим системам країн ЄС за критерієм співвідношення прямих і непрямих податків. Розгляньте особливості моделей податкових систем, які розрізняють за цим критерієм, наведіть приклади. Порівняйте досвід країн ЄС із вітчизняною практикою формування і підтримання співвідношення між прямим і непрямим оподаткуванням.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

Досвід країн ЄС щодо справляння прямих і непрямих податків слід подати у табл. 3.1.

У цій таблиці передусім необхідно зазначити прямі і непрямі податки, що входять в систему податків і зборів країн ЄС.

При виконанні цього завдання необхідно зібрати та проаналізувати актуальну податкову статистику, при цьому доцільно звернутися до офіційних порталів Європейської комісії (<http://ec.europa.eu/>) та Організації економічного співробітництва та розвитку (<http://www.oecd.org/statistics/>). Також необхідно здійснити порівняння вітчизняної практики і досвіду країн ЄС побудови податкової системи за критерієм співвідношення прямих і непрямих податків.

Таблиця 3.1

Особливості прямого і непрямих оподаткування в країнах ЄС

№ пор.	Країна	Пряме оподаткування	Непряме оподаткування

Також при виконанні цього завдання слід розпочати із систематизації переваг і недоліків прямого і непрямих оподаткування.

Ситуаційна вправа 3. Розкрийте специфіку справляння податку на додану вартість в країнах ЄС. Зробіть висновки.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

При виконанні цього завдання слід пам'ятати, що на сьогоднішній день європейське співтовариство все ще залишається розрізненим в контексті справляння одного з найважливіших непрямих податків – ПДВ. Необхідно скласти зведену таблицю із характеристикою елементів ПДВ в різних країнах ЄС (табл. 3.2)

Таблиця 3.2

Особливості справляння ПДВ в країнах ЄС

№ пор.	Країна	Елементи ПДВ						
		платники	об'єкт / база	ставки	строки	пільги	період	звітність

По-перше, існують різні ставки податку, а по-друге, процедура обчислення і сплати ПДВ при торгівлі всередині країни істотно відрізняється від аналогічної процедури при торгівлі між різними країнами ЄС. У перспективі в рамках ЄС передбачається перехід на уніфіковану систему справляння ПДВ в міжнародній

торгівлі, за якої якій податок буде стягуватися за місцем походження товару, а не за місцем призначення, як зараз. При виконанні завдання необхідно розглянути положення Директив ЄС по уніфікації податку на додану вартість. Слід звернути увагу на те, як здійснюється оподаткування операцій по реалізації товарів, робіт або послуг при торгівлі між країнами ЄС. Також необхідно розглянути порядок стягнення ПДВ з операцій, пов'язаних із імпортом з ЄС та експортом до ЄС товарів, робіт, послуг.

Модуль 4 “ФІНАНСИ ДОМОГОСПОДАРСТВ КРАЇН ЄС”

Питання для обговорення

1. Які ознаки має домогосподарство відповідно до вітчизняних та європейських методологічних засад статистики?
2. Які функції виконуються домогосподарства в економіці? Наведіть аргументи, підкріпивши їх даними соціальної, економічної та фінансової статистики для країн ЄС.
3. Дайте характеристику типового домогосподарства в країнах ЄС.
4. Яку роль відіграють фінанси домогосподарств у розвитку економіки країн ЄС?
5. Які елементи входять до складу грошових і сукупних доходів домогосподарств в країнах ЄС?
6. У чому полягає специфіка утворення фондів домогосподарств в країнах ЄС?
7. Яким чином здійснюються організовані та неорганізовані заощадження населення в країнах ЄС? Як вони співвідносяться?
8. Які чинники здійснюють найбільш відчутний вплив на формування ощадної активності домогосподарств у різних країнах ЄС?
9. Яким чином відрізняються доходи і витрати домогосподарств міського і сільського населення в країнах ЄС?
10. Охарактеризуйте типовий бюджет домогосподарства у різних країнах ЄС.

Проблемні та дискусійні питання

1. Порівняльна характеристика вітчизняної практики та практики країн ЄС щодо розрахунку прожиткового мінімуму.
2. Заощадження населення в Україні та країнах ЄС: масштаби, мотивація створення та ефективність використання.
3. Структура витрат домогосподарств країн ЄС та України як індикатор рівня життя.

Теми рефератів

1. Європейська соціальна хартія як джерело соціальних стандартів.
2. Система соціального страхування в країнах ЄС.

3. Первинні і вторинні доходи домогосподарств в країнах ЄС.
4. Нерівність розподілу доходів між соціальними верствами в Україні та країнах ЄС.
5. Досвід подолання бідності в країнах ЄС.

Завдання для самостійної роботи

Ситуаційна вправа 1. Обґрунтуйте, який вплив здійснює фінансовий добробут домогосподарств на ефективне функціонування та розвиток фінансової системи країни? Наведіть аргументи, підкріпивши їх фінансово-економічними показниками. Порівняйте цей вплив в Україні та країнах ЄС.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

Вплив фінансового добробуту домогосподарств на фінансову систему слід розглядати для кожної сфери фінансової системи – державних фінансів, міжнародних фінансів, фінансового ринку та фінансів суб'єктів господарювання. При вивченні впливу фінансового добробуту домогосподарств на функціонування та розвиток сфер та окремих ланок фінансової системи необхідно звернутися до таких факторів як модель перерозподілу ВВП через бюджетну систему, структура податкової системи, особливості соціальної політики, система соціального страхування, довіра населення до фінансових установ, рівень захисту споживачів фінансових послуг та ін.

Ситуаційна вправа 2. Загальноприйнятим є той факт, що у контексті оцінювання рівня життя домогосподарств найбільш формалізованим, ґрунтовним та визначеним підходом виступає європейська система соціальних стандартів, яка в узагальненому вигляді наведена у табл. 4.1. Проаналізуйте вітчизняну соціальну політику з позиції відповідності її європейським соціальним стандартам.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

Порівняння вітчизняних і європейських соціальних стандартів слід проводити із використання показників соціальної, економічної, демографічної та фінансової статистики, які б дозволили виявити їх відповідність чи невідповідність вітчизняних соціальних стандартів європейським вимогам. Окремо слід дослідити проблему відсутності можливостей адекватного і повного оцінювання соціально-економічних, демографічних та фінансових явищ і процесів. За результатами розрахунків, обчислень і визначення співвідношень слід обґрунтувати напрями удосконалення вітчизняної соціальної політики коротко-, середньо- та довгострокового характеру з метою забезпечення її відповідності європейським соціальним стандартам.

Ситуаційна вправа 3. Звернувшись до методології складання рейтингу “Quality of Life Index”, проаналізуйте, які фінансові чинники використовуються

в оцінюванні якості життя людини у різних країнах. Які місця у рейтингу посідає Україна та країни ЄС?

Методичні вказівки щодо виконання завдання

Індекс якості життя – це комплексний показник, який адекватно характеризує рівень суспільного розвитку, досягнутий країною. Укладачі щорічного рейтингу “Quality of Life Index” враховують вартість проживання, інфраструктуру, економічне становище, рівень свободи, ризик і безпеку, стан навколишнього середовища, охорону здоров’я, дозвілля і культуру, а також кліматичні умови. База даних щодо результатів обчислення рейтингу за 100-бальною шкалою наведена для 194 країн на веб-сторінці <http://internationalliving.com>.

При виконанні завдання особливу увагу слід звернути на показники, які характеризують вартість проживання і розвиток економіки, а також вагові значення цих сфер з позиції загального рейтингу. Важливе значення має визначення, у яких сферах Україна має найбільші проблеми, а у яких – потенціальні можливості щодо покращення ситуації.

Таблиця 4.1

Основні показники європейських соціальних стандартів

№ пор.	Показник	Значення
1	Показник очікуваної тривалості життя при народженні	мінімум – 25 років, максимум – 85 років
2	Показник грамотності дорослого населення	на рівні 100%
3	Середня тривалість навчання	не менше 15 років
4	Реальний ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності	від мінімальних 200 дол. до максимального рівня 40 тис. дол. США
5	Сумарний коефіцієнт народжуваності	на рівні 2,14–2,15
6	Коефіцієнт старіння населення	не більше 7%
7	Розрив у рівні доходів граничних децильних груп населення	не повинен перевищувати 10:1
8	Частка населення, яке проживає за межею бідності	не більше 10%
9	Співвідношення мінімальної та середньої заробітної плати	не повинен перевищувати 1:3

Ситуаційна вправа 4. Систематизуйте фінансові та соціально-економічні критерії використовуються для ідентифікації приналежності домогосподарства або фізичної особи до середнього класу. Порівняйте європейські та вітчизняні фінансові та матеріальні мінімуми зарахування до середнього класу. Складіть порівняльну характеристику портрета представників середнього класу в Україні та країнах ЄС.

Узагальніть соціально-економічне значення формування та розвитку середнього класу в країні. Проведіть порівняння ролі середнього класу у суспільстві в країнах ЄС і Україні.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

Традиційними індикаторами, які беруться за основу для виділення у суспільстві та аналізу середнього класу є: матеріально-майновий стан, професійний статус, рівень освіти. Проте центральне місце в цій системі критеріїв найчастіше відводиться рівню доходів, як правило, у розрахунку на душу населення. При цьому важливою науково-методичною проблемою є визначення цього рівня – достатнього не тільки для задоволення першочергових життєвих потреб, але й для реалізації зростаючих потреб. Найбільш використовуваним є підхід Світового банку, відповідно до якого до середнього класу у країнах, що розвиваються, зараховують громадян, дохід яких становить від 4 до 17 тисяч доларів на рік. При виконанні завдання слід систематизувати підходи щодо визначення рівня доходів, який би дозволяв віднести домогосподарство або фізичну особу до середнього класу. Слід звернутися до досвіду вивчення характеристик середнього класу в країнах ЄС та Україні.

Складаючи портрет представників середнього класу в Україні та країнах ЄС слід використовувати як демографічні та соціально-економічні риси – вік, стать, рівень освіти, характер зайнятості, посада, місце проживання, так і характеристики фінансової поведінки – обсяг доходів та витрат, рівень фінансової грамотності та доступ до ринків фінансових послуг, зокрема форми грошових розрахунків, спектр використання страхових та банківських послуг та ін. Також важливим є порівняння за умовами життя – власне чи наймане жило, кількість автомобілів у родині, рівень витрат на харчування, рівень доступу до медичних і освітніх послуг, розмежування доходів на споживання і нагромадження.

Порівнювати роль середнього класу у суспільстві в країнах ЄС і Україні слід передусім за наступними критеріями: частка населення, яка суб'єктивно і об'єктивно відноситься до середнього класу, активність споживчої поведінки, чи виконується середнім класом роль стабілізатора суспільства, чи є середній клас носієм демократичних і ліберальних цінностей, чи є середній клас джерелом відтворення висококваліфікованих фахівців.

Модуль 5 “ФІНАНСОВИЙ РИНОК КРАЇН ЄС”

Питання для обговорення

1. У чому полягають особливості функціонування фінансових ринків країн ЄС?
2. Дайте характеристику процесу створення валютного союзу в рамках ЄС.
3. Наведіть функції, склад, принципи формування та завдання Європейської комісії та Економічно-фінансового комітету Ради Європи у питаннях регулювання фінансового ринку країн ЄС.
4. Дайте характеристику банківського сектора країн ЄС. Які існують відмінно-

сті серед країн ЄС?

5. Визначте місце небанківських фінансових установ на фінансових ринках країн ЄС. Які із них переважають і чому?
6. Розкрийте механізм функціонування системи центральних банків та її роль у забезпеченні стабільності єдиної валюти ЄС.
7. Наведіть основні “критерії конвергенції” та їх значення в забезпеченні фінансової стабільності в ЄС.
8. Які причини та характерні особливості фінансової кризи в ЄС? Охарактеризуйте наслідки для фінансових ринків країн ЄС.
9. Охарактеризуйте механізм фінансової стабілізації країн ЄС. Визначте який принцип використання коштів Європейського фонду фінансової стабілізації?
10. Які найбільші фондові біржі функціонують в країнах ЄС? Охарактеризуйте їх місце та роль у трансформації світових фінансових ресурсів.

Проблемні та дискусійні питання

1. Можливі наслідки виходу країни ЄС із “зони євро” з погляду на стабільність фінансового ринку ЄС.
2. Уведення в обіг облігацій ЄС: можливі наслідки та перспективи.
3. Роль найбільших фондових ринків країн ЄС (Німеччини, Франції, Англії) у світовому ринку капіталу.

Теми рефератів

1. Вільне переміщення капіталів як фактор функціонування єдиного фінансового ринку ЄС.
2. Засади створення, мета та функції діяльності Європейського Центрального банку.
3. Критерії “конвергенції” як система забезпечення стабільності єдиного економіко-монетарного простору в рамках ЄС.
4. Переваги та недоліки введення єдиної валюти в країнах ЄС.
5. Досвід створення та функціонування валютного союзу в рамках ЄС.

Завдання для самостійної роботи

Ситуаційна вправа 1. Країна “А” характеризується такими макроекономічними показниками за 2011 рік: ВВП – 746,5 млрд. гр. од.; дефіцит бюджету – 22,3 млрд. гр. од.; загальний борг держави – 398,55 млрд. гр. од.; рівень цін минулого року – 345 пунктів, рівень цін поточного року – 398 пунктів; відсоткова ставка центрального банку – 5%; курс валют коливався в межах 2%.

Визначте, чи має право дана країна ввести євро в обіг? Наведіть розгорнуту відповідь. Визначте напрямки фінансової політики держави відповідно до умов Маастрихтського договору.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

При виконанні цього завдання слід звернутися до вимог щодо фінансово-економічних показників країн, які бажають користуватися євро, які були увалені у 1992 року у м. Маастрихт.

Ситуаційна вправа 2. Охарактеризуйте відповідність боргової та економічної політики країн ЄС критеріям конвергенції. Визначте можливі наслідки для стабільності фінансових ринків країн ЄС. Свою позицію аргументуйте, підкріпивши їх фінансово-економічними показниками. Порівняйте показники країн ЄС із Україною. Зробіть висновки

Методичні вказівки щодо виконання завдання

Відповідність боргової та економічної політики країн ЄС критеріям конвергенції пропонується проаналізувати в табл. 5.1.

Таблиця 5.1

Приклад розрахунку відповідності показників боргової та економічної політики країн ЄС критеріям конвергенції

Країна	Показник	Відхилення від нормативу “+”, “-”			
		1995- 2000	2000- 2005	2005- 2010	2011- 2012
Німеччина	Дефіцит державного бюджету по відношенню до ВВП, %	1,5 (-1,5)	2,5 (-0,5)	4,5 (+1,5)	3,5 (+0,5)
	Частка державного боргу по відношенню до ВВП, %	32 (-28)	58 (-2)	64 (+4)	75 (+15)
	Середньорічний рівень інфляції, %	...	...	..	...
...	...	...	...	...	...

З метою об’єктивної оцінки фінансової ситуації в країнах ЄС необхідним є розгляд даних показників у динаміці за період 1995-2012 рр. із розбивкою на чотири етапи за середніми значеннями. Аналіз відхилень в межах умовних етапів дозволить визначити країни, що сприяють стабільності фінансового ринку ЄС, а також заважають його розвитку, підвищуючи ризики нестабільності.

Ситуаційна вправа 3. Проаналізуйте стан розвитку фінансового ринку країн ЄС, використовуючи показники фінансової структури та активності фінансових установ. Зробіть висновки

Методичні вказівки щодо виконання завдання

При виконанні цього завдання слід розрахувати наступні показники: частка активів фінансових установ до ВВП; обсяг торгів на фондовому ринку по відношенню до ВВП; співвідношення активів банків та небанківських фінансових

ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

установ; співвідношення активів банків та ринкової капіталізації.

Визначення частки активів фінансових установ до ВВП країни дає можливість встановити рівень розвитку фінансового сектора окремих країн та порівняти їх із середнім по ЄС. Співставивши дані показники із часткою обсягу торгів на фондовому ринку (% до ВВП), можна ідентифікувати модель фінансового ринку країни ЄС – банкоцентрична чи ринкоорієнтована. Натомість порівняння обсягу активів банків та небанківських фінансових установ надасть можливість виявити головних фінансових посередників на фінансовому ринку країн ЄС.

За результатами розрахунків, обчислень і визначення співвідношень слід обґрунтувати напрями удосконалення фінансового розвитку в країнах ЄС.

Результати розрахунків слід представити у табл. 5.2

Ситуаційна вправа 4. Визначте, які європейські фондові біржі користуються найбільшим попитом серед вітчизняних компаній при залученні фінансових ресурсів. Визначте обсяги публічних розміщень (ІРО) та сектори, в яких працюють дані компанії.

Таблиця 5.2

Основні показники розвитку фінансового ринку країн ЄС

Країна	Показник							
	Частка активів фінансових установ до ВВП %		Обсяг торгів на фондовому ринку по відношенню до ВВП, %		Співвідношення активів банків та не - банківських фінансових установ		Співвідношення активів банків та ринкової капіталізації	
	2000	2011	2000	2011	2000	2011	2000	2011

Методичні вказівки щодо виконання завдання

При виконанні цього завдання слід звернутися до статистичних даних Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) і проаналізувати загальний обсяг і динаміку ІРО вітчизняних компаній. Також необхідно визначити переваги і недоліки європейських фондових бірж з погляду на проведення ІРО вітчизняними компаніями.

Модуль 6 “СТРАХОВИЙ РИНОК КРАЇН ЄС”

Питання для обговорення

1. Дайте загальну характеристику страхового ринку країн ЄС. Охарактеризуйте його структуру.
2. У чому полягають особливості класифікації видів страхування у країнах ЄС?
3. Яким чином організовано загальноєвропейську систему страхового нагляду? Охарактеризуйте засади нагляду за страховою діяльністю у країнах ЄС.
4. Які органи здійснюють нагляд за діяльністю страхових компаній у країнах

ЄС?

5. Яким чином забезпечується нагляд за діяльністю страхових посередників у країнах ЄС?
6. Які існують об'єднання страховиків (страхових посередників) у країнах ЄС?
7. Які особливості інвестиційної діяльності страхових компаній у країнах ЄС?
8. Охарактеризуйте три покоління директив ЄС щодо регулювання страхової діяльності. У чому полягають особливості контролю платоспроможності страхових компаній у країнах ЄС?
9. Які вимоги правил єдиної ліцензії щодо здійснення страхової діяльності у країнах ЄС?
10. Охарактеризуйте міжнародні стандарти в системі забезпечення фінансової безпеки страхового та перестрахового ринків "SOLVENCY I" і "SOLVENCY II".

Проблемні та дискусійні питання

1. Проблеми і перспективи запровадження міжнародних стандартів фінансової безпеки страхового та перестрахового ринків "SOLVENCY I" і "SOLVENCY II" в країнах ЄС та в Україні.
2. Процеси глобалізації та євроінтеграції і їхній вплив на страховий ринок України.
3. Використання ризик-менеджменту у вітчизняній страховій практиці та країнах ЄС.

Теми рефератів

1. Становлення та розвиток ринків страхування в країнах ЄС.
2. Ринок перестраховання в країнах ЄС.
3. Загальна характеристика, структура та особливості розвитку страхового ринку в країні(на прикладі країни ЄС).
4. Організація страхового нагляду в країні (на прикладі країни ЄС).
5. Вплив інвестицій з країн ЄС на страховий ринок України.

Завдання для самостійної роботи

Ситуаційна вправа 1. Сформулюйте основні напрями та інструменти регулювання страхової діяльності в країнах ЄС, порівняйте їх з практикою в Україні, визначте їх схожість та відмінність.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

Характеристику напрямам та інструментам регулювання страхової діяльності слід надавати за такими ознаками: інституційна структура нагляду; правова основа функціонування та діяльності органів страхового нагляду; встановлені законодавством цілі, завдання, функції та повноваження; засади нагляду і аудиту за діяльністю страхових компаній.

Ситуаційна вправа 2. Визначте основні показники, що характеризують рівень розвитку страхового ринку. Зробіть порівняльний огляд розвитку страхового ринку в країнах ЄС та в Україні.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

Виконуючі це завдання, необхідно користуватися даними річного статистичного оглядів страхових ринків країн ЄС та Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (<http://www.dfr.gov.ua/>), журналом “Страхова справа” (<http://forinsurer.com>) та іншими джерелами інформації, що висвітлюють дану проблематику.

Стан розвитку страхового ринку характеризують такі основні показники: кількість страховиків; кількість страхових продуктів (видів страхування); кількість укладених страхових договорів; обсяг зібраних страхових платежів; обсяг виплат страхового відшкодування; темпи зростання страхових премій і виплат; рівень капіталізації страхового ринку та ін. Необхідно доповнити цей перелік, обґрунтовуючи значення кожного показника.

Основними макроекономічними індикаторами розвитку страхового ринку є наступні:

- показник “проникнення страхування” – розраховується як співвідношення обсягу страхової премії та валового внутрішнього продукту, і є одним з найбільш важливих показників оцінки впливу страхування на соціально-економічний розвиток країни;
- показник “щільності страхування” – сума страхової премії у розрахунку на душу населення, зростання цього показника зумовлюється зростанням споживання страхових послуг в країні;
- співвідношення страхових виплат і суми отриманої страхової премії – відображає рівень фінансування ризиків через страхову систему;
- обсяг страхової премії у масштабах регіональних і міжнародного страхових ринків – дозволяє сформувати рейтинг країн світу за рівнем розвитку страхового ринку.

На основі результатів виконання завдання, складіть рейтинг країн ЄС за рівнем розвитку страхового ринку, охарактеризуйте місце страхового ринку України в загальноєвропейському, обґрунтуйте основні проблеми та перспективи його розвитку.

Ситуаційна вправа 3. Охарактеризуйте галузеву структуру європейського страхового ринку, зробіть порівняльний аналіз із галузевою структурою страхового ринку України.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

Галузева структура страхового ринку характеризується обсягом страхових

премій та виплат з окремих видів страхування, співвідношенням ризикового страхування і страхування життя, а також обов'язкових і добровільних видів страхування, часткою перестраховування в загальному обсязі страхових платежів тощо. Виконуючи це завдання слід зупинитися на таких моментах:

- визначення частки страхового ринку країн ЄС у світовому ринку;
- визначення частки страхового ринку України в європейському страховому ринку;
- динаміка валових страхових платежів (виплат) в країнах ЄС;
- розподіл страхових премій за країнами ЄС;
- структура страхових премій (виплат) за видами страхування у країнах ЄС та Україні – при цьому особливу увагу слід приділити співвідношенню ризикового страхування та страхування життя;
- частка перестраховування у країнах ЄС та Україні.

Виконуючі це завдання, необхідно користуватися даними річного статистичного оглядів страхових ринків країн ЄС та Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (<http://www.dfp.gov.ua/>), журналом “Страхова справа” (<http://forinsurer.com>) та іншими джерелами інформації, що висвітлюють дану проблематику.

Ситуаційна справа 4. Дослідіть особливості діяльності страхових посередників (страхових агентів та брокерів) в країнах ЄС та в Україні. Охарактеризуйте канали збуту страхових продуктів в європейських країнах. Зробіть висновки.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

Виконуючи це завдання, передусім слід звернутися до організації системи нагляду за діяльністю страхових посередників в країнах ЄС та порівняти вимоги до страхового посередництва в країнах ЄС та в Україні. Окрім того, необхідно розглянути кількість страхових посередників в країнах ЄС, їх співвідношення із страховими компаніями, а також визначити ефективність діяльності інституту страхових посередників. Також можна дослідити канали збуту страхових продуктів в країнах ЄС та Україні (прямі продажі, страхові агенти, страхові брокери, bancassurance, інші).

Ситуаційна справа 5. Охарактеризуйте обсяги та структуру інвестиційного портфеля страховиків країн ЄС та України. Зробіть висновки.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

Виконуючі це завдання, необхідно дослідити питання значення інвестиційної діяльності як на макроекономічному рівні, так і на рівні окремих страхових компаній; охарактеризувати підходи щодо державного регулювання інвестиційної політики страхових компаній в країнах ЄС та в Україні; вивчити основні

принципи і рекомендації щодо напрямків розміщення страхових резервів в країнах ЄС; систематизувати вимоги щодо інвестування страхових резервів страхових компаній в Україні. Також було б доцільно дослідити обсяг, динаміку та структур інвестицій страховиків ЄС та провести порівняльний аналіз структури інвестиційного портфелю страховиків країн ЄС та України.

Модуль 7 “ІНВЕСТУВАННЯ У КРАЇНАХ ЄС”

Питання для обговорення

1. Визначте основні критерії розмежування прямих та портфельних інвестицій.
2. Дайте характеристику міжнародній інвестиційній діяльності. Яку роль у ній відіграють країни ЄС?
3. Охарактеризуйте основні моделі інвестування у теорії міжнародної економіки.
4. Назвіть фактори розвитку міжнародного інвестування.
5. Які мотиви сприяють розвитку міжнародного інвестування?
6. Охарактеризуйте основні форми міжнародного інвестиційного капіталу. Поміркуйте, як за останні п'ятдесят років змінилася структура міжнародного руху капіталу в розрізі прямих, портфельних інвестицій та міждержавних кредитів і банківських депозитів.
7. Які методичні підходи використовують при оцінюванні інвестиційної привабливості у країнах ЄС?
8. Охарактеризуйте існуючі системи моніторингу оцінки інвестиційного клімату у країнах ЄС.
9. Які підходи використовують при оцінюванні конкурентоспроможної національної економіки у країнах ЄС?
10. Дайте характеристику методам регулювання інвестиційної діяльності у країнах ЄС.

Проблемні та дискусійні питання

1. Вплив монетарної політики на міграцію капіталу в країнах ЄС.
2. Наслідки лібералізації руху капіталу для країн ЄС та України.
3. Сучасний стан та перспективи участі України в євроінтеграційних процесах.

Теми рефератів

1. Інвестиційний клімат країн ЄС: проблеми сучасності та шляхи покращення.
2. Вплив євроінтеграційного курсу України на її соціально-економічний розвиток.
3. Інвестиційна політика ЄС та зростання української економіки.
4. Досвід країн ЄС регулювання інвестицій.

Завдання для самостійної роботи

Ситуаційна вправа 1. Проведіть аналіз значущості іноземного капіталу для розвитку українських підприємств. Визначте, які заходи потрібно провести для зростання надходження капіталу з країн ЄС, зокрема, та світових фінансових ринків загалом. Обґрунтуйте заходи, які, на ваш погляд, суттєво вплинуть на надходження європейського і світового капіталу в Україну в подальшому.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

При виконання завдання слід звернутися до інтернет-порталів Державної служби статистики України (www.ukrstat.gov.ua), Національного банку України (www.bank.gov.ua), Міністерства фінансів України (www.minfin.gov.ua) та проаналізувати структуру інвестиції в основний капітал за джерелами фінансування. У процесі аналізу особливу увагу слід приділити оцінюванню динаміки такого показника як інвестиції в основний капітал, які здійснені коштом іноземних інвесторів. Окрім того, важливо звернутися до структури прямих іноземних інвестицій за країною походження в економіку України, та визначити ключових європейських інвесторів в Україну.

Заходи, які можуть суттєво вплинути на надходження іноземного капіталу в Україну, необхідно охарактеризувати з погляду очікуваних наслідків, ризиків і обмежень у здійсненні та навести їх у табл. 7.1.

Ситуаційна вправа 2. Проаналізуйте досвід країн ЄС щодо створення та функціонування вільних економічних зон. Зробіть висновки щодо доцільності подальшого функціонування спеціальних (вільних) економічних зон (ВЕЗ) та територій пріоритетного розвитку (ТПР) в Україні. З'ясуйте, чи є відмінність у значущості ВЕЗ для розвинених країн та країн, що розвиваються.

Таблиця 7.1

Основні заходи по активізації надходження іноземного капіталу.

Назва заходу	Очікувані наслідки	Ризики	Обмеження у здійсненні

Методичні вказівки щодо виконання завдання

З метою виконання цього завдання слід скористатися звітами Світової асоціації вільних економічних зон (WEPZA) (www.wepza.org), Міжнародної організації праці, Конференції ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD) (www.unctad.org), Державної служби статистики України. Результати дослідження та аналітичні дані в узагальненому вигляді слід подати у табл. 7.2.

Для ґрунтовного дослідження даного питання слід враховувати, що в Україні спеціальною (вільною) економічною зоною вважається частина території України, на якій встановлено спеціальний правовий режим господарської діяльності, особливий порядок застосування та дії законодавства України. На території спеціальної (вільної) економічної зони можуть запроваджуватися пільгові

митні, податкові, валютно-фінансові та інші умови підприємництва вітчизняних та іноземних інвесторів. Основною відмінністю ВЕЗ від ТПР є те, що ВЕЗ створюється з конкретною, чіткою ціллю і на відносно невеликій території, а ТПР створюється на територіях в адміністративних межах районів, міст (ТПР в м. Харкові) або областей (ТПР в Закарпатській області).

Таблиця 7.2

Результати функціонування ВЕЗ по регіонах

Регіон	Загальний обсяг інвестицій, млн. дол. США	Загальний обсяг інвестицій у ВЕЗ, млн. дол. США	Кількість зайнятого населення у регіоні, млн. осіб	Частка рівня зайнятості у ВЕЗ, %	Експорт ВЕЗ, млн. дол. США	Частка від загального експорту, %
Усього у світі						
Азіатсько-Тихоокеанський регіон						
Америка						
Близький Схід та Північна Африка						
Центральна та Південна Африка						
Західна Європа						
Східна та Центральна Європа, у т.ч.:						
Україна						
Румунія						
Польща						
Чехія						

Отже, для правильного проведення розрахунків і заповнення запропонованої таблиці необхідно використовувати сумарні дані за ВЕЗ та ТПР.

Визначення відмінностей у значущості ВЕЗ для розвинених країн та країн, що розвиваються, слід такими за наступними критеріями: мета створення, функції, фактори, пільги, негативні наслідки створення, рівень контролю (табл. 7.3).

Ситуаційна вправа 3. Проведіть оцінювання інвестиційної привабливості галузей економіки України для європейських інвесторів. Визначте, чи відбулися суттєві зміни у пріоритетах вкладення іноземного капіталу за останні п'ять років. Якщо відбулися, обґрунтуйте, чим це було обумовлено. Які галузі економіки України, на ваш погляд, мають найбільшу привабливість для вкладення капіталу інвесторів з країн ЄС і чому? Обґрунтуйте напрямки державної політики в Україні щодо розвитку обраних вами галузей. Визначте, який досвід країн ЄС щодо стимулювання інвестиційної діяльності, може бути використаний в Україні-

ні.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

Для виконання завдання слід скористатися даними інтернет-порталу Державної служби статистики України (www.ukrstat.gov.ua) та провести аналіз за останні п'ять років вкладення капіталу за галузями економіки України. При цьому слід визначити галузі-лідери за залученням інвестицій. Висновки слід підкріпити даними щодо надходження інвестицій за роками, загального обсягу інвестицій за останні п'ять років, обсягу прямих інвестицій у % до загального обсягу.

Таблиця 7.3

Організаційно-економічна характеристика діяльності ВЕЗ

Критерій	Групи країн	
	розвинені країни	країни, що розвиваються
Мета створення		
Функції		
Фактори		
Пільги		
Негативні наслідки		
Рівень контролю за діяльністю		

Для визначення перспективності тієї чи іншої галузі з точки зору іноземного інвестора, скористайтесь даними інформаційно-аналітичних порталів “Fixygen” (<http://www.fixygen.ua/calendar/ipo/>), “PREQVECA” (<http://www.preqveca.ru/>) та проаналізуйте найбільш успішні IPO, які було проведено українськими компаніями за аналізований період, проаранжуйте їх за галузями економіки та зробіть висновки.

Також слід визначити основні напрямки політики держави в розрізі програм підтримки інвестиційної привабливості галузей. Порівняйте досвід реалізації цих програм в Україні та країнах ЄС (табл. 7.4).

Таблиця 7.4

Основні напрямки інвестиційної політики в розрізі галузей економіки в країнах ЄС та Україні

Країна	Галузь	Напрямки інвестиційної політики	Зміст програми	Економіко-соціальний ефект

Підсумовуючи результати дослідження, слід надати якісну оцінку умовам ведення бізнесу в країнах ЄС та Україні та укласти табл. 7.5, проранжувавши вплив умов на інвестиційні процеси у галузях України за рівнями: високий (***) , середній (**) і низький (*).

Якісна оцінка умов інвестиційної діяльності в Україні

Види діяльності	Умови							
	розвиненість	монополізація	конкурентоспроможність	державний вплив	розмір початкових капіталовкладень	інфраструктура	кваліфікація кадрів	адміністративні перепони
Промисловість								
Будівництво								
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство								
Торгівельна діяльність								
Транспортна діяльність								
Сфера не фінансових послуг								
Банківська діяльність								
Страхова діяльність								
Інші фінансові послуги								

Модуль 8 “ФІНАНСОВЕ ІНВЕСТУВАННЯ У КРАЇНАХ ЄС”

Питання для обговорення

1. Охарактеризуйте систему організації ринку облігацій в країнах ЄС та міжнародного ринку облігацій.
2. Розкрийте сутність та надайте характеристику єврооблігаціям. У чому полягає специфіка даного інструменту?
3. З’ясуйте сутність та схему випуску депозитарних розписок як інструменту фінансових інвестицій.
4. Який інструментарій використовується при аналізі європейських та міжнародних фондових ринків?
5. На яких засадах ґрунтується визначення інвестиційних рейтингів? Порівняйте досвід країн ЄС та України.
6. Дайте характеристику фундаментальному аналізу. Які методика використовують фундаментальні аналітики при проведенні аналізу?
7. Охарактеризуйте методи технічного аналізу дослідження ринків.
8. Охарактеризуйте системи ціноутворення на провідних європейських та світових фондових біржах.
9. Назвіть чинники, які впливають на придбання іноземної валюти як об’єкта інвестування.
10. Які фінансові інструменти використовуються у країнах ЄС для хеджування фінансових ризиків?

Проблемні та дискусійні питання

1. Значення євровалютного ринку для країн, що розвиваються.
2. Функціональний зв'язок між національним та фінансовим ринком країн ЄС.
3. Вплив соціально-економічної політики держави на розвиток фондового ринку: досвід країн ЄС та України.

Теми рефератів

1. Основні підходи до вирішення проблеми оцінки ефективності фондового ринку: досвід країн ЄС.
2. Досвід країн ЄС залучення капіталу на фондових біржах.
3. IPO на європейських фондових майданчиках: досвід та перспективи вітчизняних компаній.

Ситуаційна вправа 1. Розкрийте сутність та проведіть порівняльний аналіз американської та європейської моделі ринку цінних паперів. Визначте спільні та відмінні риси моделі ринку цінних паперів України із американською та європейською. Обґрунтуйте, до якої саме моделі більшою мірою тяжіє вітчизняний ринок цінних паперів.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

Порівняння американської та європейської моделі слід проводити за такими ознаками: можливості поєднання професійної діяльності на ринку цінних паперів, роль банків на ринку цінних паперів, тип системи обліку прав на цінні папери, наявність і роль реєстраторів, ступінь державного регулювання, роль номінальних утримувачів, орган державного регулювання (табл. 8.1). Органи державного регулювання слід охарактеризувати за назвою, статусом, підпорядкованістю та наявністю регіональної мережі.

Таблиця 8.1

Порівняльний аналіз американської та європейської моделей ринку цінних паперів і моделі ринку цінних паперів в Україні

Ознака порівняння	Американська модель (США)	Європейська модель (Німеччина)	Україна
Можливості поєднання професійної діяльності на ринку цінних паперів			
Роль банків на ринку цінних паперів			
Тип системи обліку прав на цінні папери			
Наявність і роль реєстраторів			
Ступінь державного регулювання			
Роль номінальних утримувачів			
Орган державного регулювання			

Ситуаційна вправа 2. Проведіть оцінку конкурентоспроможності вітчизняного ринку цінних паперів серед країн Центральної, Східної Європи, а також країн ЄС. Визначте, чи змінилася роль ринку цінних паперів України у перерозподілі фінансових ресурсів порівняйте з показниками інших країн. Зробіть висновки.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

Виконуючи завдання, слід враховувати, що питання конкурентоспроможності національного ринку цінних паперів та його можливості, роль у перерозподілі фінансових ресурсів на цілі інвестування перед Україною стоїть досить гостро. При вивченні проблеми конкурентоспроможності національного ринку цінних паперів слід охарактеризувати розвиток країни за такими ознаками: капіталізація ринку, обсяг торгівлі акціями, кількість національних компаній, що пройшли лістинг, капіталізація фондового ринку/ВВП (табл. 8.2). При цьому слід враховувати, що показник насиченості господарського обороту цінними паперами та роль ринку цінних паперів у перерозподілі грошових ресурсів на цілі інвестування можна оцінити за допомогою співвідношення між капіталізацією ринку акцій та ВВП. Так, капіталізація переважної більшості розвинених ринків становить 40-60%. Дані для дослідження можна знайти, скориставшись базою даних Світової федерації бірж (www.fibv.com) та Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України (www.nssmc.gov.ua).

Таблиця 8.2

Ринки акцій країн ЄС та України

Країна	Капіталізація ринку, млн. дол.			Обсяг торгівлі акціями, млн. дол.			Кількість національних компаній що пройшли лістинг			Капіталізація фондового ринку/ВВП, %		
	2000	2005	...	2000	2005	...	2000	2005	...	2000	2005	...

Ситуаційна вправа 3. Розкрийте сутність фінансових спекуляцій та їх наслідки для економіки країни на прикладі країн ЄС. Охарактеризуйте стан розвитку вітчизняного ринку цінних паперів на основі індексу “мильної бульбашки” та визначте, чи спостерігалось в Україні з 2005 року таке явище на вторинному ринку цінних паперів як перегрів ринку і, як наслідок, утворення бульбашок.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

З розвитком інформаційних технологій, фінансових інструментів та зростанням бажанням отримати надприбутки на вкладений капітал особливо гостро постає питання фінансових спекуляцій та утворення мильних бульбашок на вторинному ринку цінних паперів, що призводить до загострення кризових

явищ. Аналіз досвіду країн з розвинутою економікою, у тому числі країн ЄС дозволяє стверджувати, зростання ринку цінних паперів відбувається за умов досягнення значення “індексу мильної бульбашки” рівня 15-25%. В свою чергу індекс “мильної бульбашки” вимірюється у відсотках та розраховується як різниця між капіталізацією та грошовою масою, яка знаходиться в обороті.

У процесі виконання завдання важливо систематизувати як позитивні, так і негативні наслідки фінансових спекуляцій для економіки країни.

Модуль 9 “ФІНАНСОВИЙ НАГЛЯД У КРАЇНАХ ЄС”

Питання для обговорення

1. Охарактеризуйте існуючі моделі фінансового нагляду, відмінності між ними та досвід країн ЄС щодо їх впровадження.
2. Які чинники впливають на вибір моделі фінансового нагляду? Продемонструйте дію цих чинників на прикладі країни ЄС.
3. Які передумови і чинники зумовили запровадження моделі єдиного нагляду в країнах ЄС?
4. Охарактеризуйте засади нагляду за діяльністю банківських установ в країнах ЄС.
5. Які органи здійснюють нагляд за діяльністю страхових компаній в країнах ЄС?
6. Яким чином забезпечується фінансовий нагляд за фондовим ринком в країнах ЄС?
7. Які наглядові дії уповноважені здійснювати центральні банки країн ЄС?
8. Яке місце в системі фінансового нагляду відведене Європейському центральному банку?
9. Яким чином організовано загальноєвропейську систему фінансового нагляду?
10. Охарактеризуйте розвиток базельських засад фінансового нагляду за діяльністю банківських установ.

Проблемні та дискусійні питання

1. Трансформація загальноєвропейської системи фінансового нагляду.
2. Нагляд за діяльністю фінансових конгломератів: європейський та вітчизняний досвід.
3. Проблеми і перспективи запровадження нагляду на основі єдиного регулятора в країнах ЄС і Україні.

Теми рефератів

1. Європейський досвід забезпечення інституційної, операційної та фінансової незалежності органів фінансового нагляду і регулювання.

2. Секторна модель фінансового нагляду в країнах ЄС.
3. Модель фінансового нагляду “дві вершини” в країнах ЄС.
4. Організація фінансового нагляду в країні (на прикладі конкретної країни ЄС)
5. Методичні підходи щодо оцінювання стабільності фінансового сектору в країнах ЄС.

Завдання для самостійної роботи

Ситуаційна вправа 1. Систематизуйте, узагальніть та порівняйте науково-методичні підходи щодо тлумачення понять “фінансовий нагляд”, “фінансовий моніторинг” та “фінансовий контроль”. Наведіть власне бачення сутності цих понять. Проілюструйте, яким чином організовано системи фінансового нагляду, фінансового моніторингу та фінансового контролю в країнах ЄС.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

При дослідженні сутності понять “фінансовий нагляд”, “фінансовий моніторинг” та “фінансовий контроль” окрім систематизації, узагальнення і порівняння існуючих науково-методичних підходів до їх тлумачення, необхідно запропонувати власне бачення сутності цих понять.

Узагальнивши науково-методичні підходи щодо тлумачення сутності понять “фінансовий нагляд”, “фінансовий моніторинг” та “фінансовий контроль”, слід визначити, яким чином співвідносяться ці поняття.

Системи фінансового нагляду, фінансового моніторингу та фінансового контролю в країнах ЄС слід розглядати з точки зору їх інституційної структури, тобто необхідно визначити органи та інституції, які забезпечують в країнах ЄС фінансовий нагляд, фінансовий моніторинг та фінансовий контроль, та розглянути їх функції, повноваження і обов’язки.

Ситуаційна вправа 2. Охарактеризуйте систему фінансового нагляду країни ЄС та України, порівняйте їх.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

Характеристику системі фінансового нагляду країни слід надавати за такими ознаками: інституційна структура фінансового нагляду; правова основа функціонування та діяльності органів фінансового нагляду; встановлені законодавством цілі, завдання, функції та повноваження; засади нагляду і аудиту за діяльністю органів фінансового нагляду та їх бюджетної підзвітності; процедура взаємодії із законодавчою та виконавчою владою; підзвітність органів фінансового нагляду громадськості.

Ситуаційна вправа 3. Обґрунтуйте чинники, що зумовлюють трансформацію структури системи фінансового нагляду і перехід від однієї моделі фінансо-

вого нагляду до іншої в країнах ЄС. Спираючись на досвід країн ЄС, розробіть сценарії трансформації системи фінансового нагляду в Україні та охарактеризуйте проблеми і перспективи їх впровадження.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

У світовій практиці залежно від особливостей функціонування національних фінансових систем, зумовлених специфікою історичного розвитку, законодавства, традиціями, політичною структурою, рівнем економічного розвитку та регулювання економіки, виокремлюють три основні моделі наглядових систем: секторну, за завданнями та модель єдиного нагляду. Секторна модель ґрунтується на чіткому розподілі завдань і функцій наглядових органів за діяльністю окремих секторів – банківського, страхового та фондового (інвестиційного). Відповідно до моделі за завданнями обов’язки наглядових органів розподілено на основі завдань і функцій нагляду на: пруденційний нагляд за діяльністю фінансових посередників і на регулювання бізнесу у фінансовому секторі (модель “двох вершин”). Зазначену модель слід розглядати як перехідну від секторної до моделі єдиного нагляду. За умови ж використання моделі єдиного регулятора відбувається концентрація всіх наглядових функцій в єдиному наглядовому органі.

Для узагальнення досвіду країн ЄС щодо побудови системи фінансового нагляду слід укласти табл. 9.1.

Таблиця 9.1

**Інституційна структура фінансового нагляду
в країнах ЄС**

Країна	Модель			Кількість наглядових органів	Відповідальність центрального банку за прийняття остаточного рішення у сфері банківського нагляду
	секторна	за завданнями	єдиного нагляду		

Враховуючи той факт, що однією з основних тенденцій трансформації системи фінансового нагляду в країнах ЄС є відмова від секторної моделі – протягом 2000-2006 рр. від секторної моделі відмовилися 13 європейських країн, дослідіть досвід забезпечення фінансового нагляду, які все ж таки її зберігають: Греція, Іспанія, Кіпр, Литва, Словенія, Болгарія і Румунія. Особливої уваги заслуговує вивчення досвіду країн, які використовують модель фінансового нагляду за завданнями: Нідерландів, Франції, Португалії та Італії. Стосовно моделі єдиного фінансового нагляду систематизуйте усі “за” і “проти” запровадження цієї моделі та вивчіть європейський досвід щодо інституційно-організаційної побудови єдиного наглядового органу.

З метою розробки сценаріїв трансформації системи фінансового нагляду в Україні, зверніться до досягнень вітчизняної науки в цьому аспекті, систематизуйте існуючі напрями щодо розбудови фінансового нагляду в Україні та обґрунтуйте власне бачення шляхів удосконалення інституційної структури фінансового нагляду. Для визначених сценаріїв охарактеризуйте їх сутність та конкретизуйте їх переваги, недоліки, ймовірність впровадження на сучасному етапі розвитку системи фінансового нагляду в Україні, проблеми, вирішення яких вимагає впровадження сценарію тощо.

Ситуаційна вправа 4. Охарактеризуйте засади фінансового нагляду за діяльністю висококонвергентних інтегрованих фінансових посередників – фінансових конгломератів – в країнах ЄС. Визначте масштаби діяльності фінансових конгломератів в Україні та систематизуйте можливості їх негативного впливу на стабільність вітчизняного фінансового сектору.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

Перш ніж розглянути засади фінансового нагляду за діяльністю фінансових конгломератів, слід звернутися до сутності фінансового конгломерату і конкретизувати його відмінності від інших фінансових посередників та їх об'єднань. Для цього передусім слід опрацювати основні положення Директиви 2002/87/ЄС про здійснення додаткового нагляду за кредитними установами, страховими та інвестиційними фірмами, що входять до фінансового конгломерату, яка була ухвалена у грудні 2002 р. Європейським Парламентом та Радою Європейського Союзу. Ця директива акцентує увагу на фінансовому конгломераті як на об'єкті фінансового нагляду і чітко визначає систему критеріїв для визначення приналежності різних видів фінансових об'єднань і фінансових груп до фінансових конгломератів. Спираючись на цю Директиву, систематизуйте та узагальніть додаткові заходи щодо додаткового фінансового нагляду за діяльністю фінансових посередників, що входять до фінансового конгломерату.

Аналіз присутності фінансових конгломератів в Україні слід проводити за їх присутністю та активністю у різних сегментах фінансового ринку – банківському, страховому, інвестиційному ринках, ринку цінних паперів. Проаналізуйте діяльність вітчизняних фінансових груп з точки зору відповідності їхньої діяльності критеріям фінансового конгломерату.

Систематизацію та узагальнення можливостей впливу діяльності фінансових конгломератів на стабільність і розвиток фінансового сектору слід проводити з позиції негативного і позитивного їх впливу, виходячи з того, що, як правило, фінансові конгломерати на вітчизняному фінансовому ринку є представниками надпотужного фінансового іноземного капіталу.

Модуль 10 “ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА КРАЇН ЄС”

Питання для обговорення

1. У чому полягає економічна сутність категорії “фінансова безпека”? Як вона співвідноситься з економічною безпекою та іншими її складовими?
2. Які показники характеризують фінансову безпеку держави?
3. З’ясуйте значення наступних понять: фінансова безпека держави, фінансова безпека юридичної особи, фінансова безпека фізичної особи. Як вони співвідносяться?
4. Дайте характеристику суб’єктам та об’єктам фінансової безпеки держави.
5. Розкрийте основні принципи фінансової безпеки держави.
6. Що є елементами фінансової безпеки? Розкрийте їх значущість для фінансової безпеки держави.
7. Проаналізуйте існуючі загрози для фінансової безпеки в Україні. Порівняйте їх з існуючими загрозами у країнах ЄС.
8. Визначте специфічні фінансові загрози для юридичних осіб в Україні. Порівняйте їх з існуючими загрозами у країнах ЄС.
9. Які найбільш значимі загрози для фінансової безпеки фізичних осіб існують в Україні? Порівняйте їх з існуючими загрозами у країнах ЄС.
10. Охарактеризуйте систему організації фінансової безпеки в Україні.

Проблемні та дискусійні питання

1. Ризики нарощування державного боргу: досвід України та країн ЄС.
2. Доларизація та її вплив на фінансову безпеку держави.
3. Протекціонізм як засіб захисту національних інтересів: досвід країн ЄС та України.

Теми рефератів

1. Передумови переходу України до ринкової економіки та вступу до ЄС.
2. Основні напрямки співпраці України та країн ЄС у сфері відмивання “брудних грошей”.
3. Фінансово-економічні аспекти сучасного етапу розвитку офшорних компаній.
4. ТНК та їх роль у світовій фінансовій стабільності.
5. Досвід країн ЄС в питанні лібералізації ринку фінансових послуг.

Ситуаційна вправа 1. Розрахуйте рівень тіньової економіки монетарним методом за останні п’ять років та порівняйте з офіційними даними, які оприлюднюються Міністерством економічного розвитку та торгівлі України і Державною службою статистики України. Проаналізуйте динаміку рівня тіньової економіки в Україні. Зробіть висновки щодо необхідності та можливості скорочення даного явища у вітчизняній економіці. Порівняйте рівень тонізації

вітчизняної економіки та країн ЄС.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

Обчислення рівня тіньової економіки монетарним методом полягає у визначенні тенденцій зміни співвідношення між обсягом готівки та банківськими депозитами у періоді, що аналізується, до базового періоду. Міністерством економічного розвитку і торгівлі України за базовий період прийнято 1991 рік. Водночас при виконанні даного завдання за базовий період рекомендується прийняти 2000 рік.

Припускається, що:

- при здійсненні суб'єктами господарювання і населенням незареєстрованої економічної діяльності розрахунки за товари, роботи і послуги проводяться з використанням готівки, що зумовлює збільшення попиту на готівку в обігу, що обертається поза банками;
- швидкість обігу готівкових коштів як в офіційній, так і в тішовій економіці однакова;
- базовим вважається період, у якому рівень тішової економіки був незначним;
- у базовому періоді рівень тішової економіки дорівнює нулю.

Цей метод є непрямим.

Розрахунок рівня тішової економіки монетарним методом здійснюється на основі рівнів тішової економіки, розрахованих за методом Гутманна, та модифікованим методом.

Рівень тішової економіки методом Гутманна в періоді, що аналізується ($T_{мГ t}$), розраховується за формулою:

$$T_{мГ t} = \frac{1 - f_t}{f_{t-1}}, \quad (10.1)$$

де

f_t – показник відношення обсягу депозитів до грошового агрегату в періоді, що аналізується;

f_{t-1} – показник відношення обсягу депозитів до грошового агрегату в аналогічному періоді попереднього року.

Показник відношення обсягу депозитів до грошового агрегату $M2 (f)$ у зазначених періодах розраховується за такою формулою:

$$f = \frac{\frac{D}{M2}}{\frac{D_{t_0}}{M2_{t_0}}} = \frac{\frac{M2 - M0}{M2}}{\frac{M2_{t_0} - M0_{t_0}}{M2_{t_0}}}, \quad (10.2)$$

де

$M2$ – грошова маса у відповідному періоді (млн. гривень);

D – банківські депозити у відповідному періоді (млн. гривень);

$M0$ – гроші поза банками у відповідному періоді (млн. гривень);

t_0 – базовий період, за який прийнято 2000 рік.

За методом Гутманна скорочення відношення обсягу депозитів до грошового агрегату $M2$ у періоді, що аналізується, є свідченням тенденції збільшення рівня тіньової економіки.

Рівень тіньової економіки за модифікованим методом у періоді, що аналізується ($T_{\text{тінт}}$) розраховується за такою формулою:

$$T_{\text{тінт}} = (k_t - k_{t_0}) \times 100, \quad (10.3)$$

де

k_t – коефіцієнт ефективного використання готівкових коштів в обігу в періоді, що аналізується;

k_{t_0} – коефіцієнт ефективного використання готівкових коштів в обігу в базовому періоді.

Коефіцієнт ефективного використання готівкових коштів в обігу (k_t) розраховується за такою формулою:

$$k_t = \frac{\frac{M0_t}{D0_t}}{Ob_t}, \quad (10.4)$$

де

$M0_t$ – гроші поза банками в періоді, що аналізується (млн. гривень);

$D0_t$ – переказні депозити в національній валюті, що є результатом різниці між грошовою масою $M1$ у періоді, що аналізується, та величиною грошей поза банками $M0$ у цьому періоді (млн. гривень);

Ob_t – швидкість обертання готівкових коштів у періоді, що аналізується.

Швидкість обертання готівкових коштів (Ob_t) розраховується за такою формулою:

$$Ob_t = \frac{GB_t}{M0_t}, \quad (10.5)$$

де

GB_t – загальна сума грошових витрат населення в періоді, що аналізується (млн. гривень);

$\overline{M0_t}$ – середній обсяг грошей поза банками в періоді, що аналізується (млн. гривень).

Загальна сума грошових витрат населення в періоді, що аналізується (GB_t) розраховується за такою формулою:

$$GB_t = BH_t - Tr_{\text{соцт}} - СП_{\text{заготт}} + \Phi_{\text{ат}} + KH_{\text{бкт}} + KH_{\text{іжбт}}, \quad (10.6)$$

де

BH_t – витрати населення на придбання товарів та послуг у періоді, що ана-

лізується (млн. гривень);

$Tr_{соцt}$ – соціальні трансферти в періоді, що аналізується (млн. гривень);

$СП_{заготt}$ – вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства та від самозаготівель, у періоді, що аналізується (млн. гривень);

Φ_{at} – приріст фінансових активів у періоді, що аналізується (млн. гривень);

$КН_{бкт}$ – кошти населення на будівництво власних квартир у періоді, що аналізується (млн. гривень);

$КН_{іжбt}$ – кошти населення на індивідуальне житлове будівництво в періоді, що аналізується (млн. гривень).

За модифікованим методом збільшення обсягів доходів, отриманих населенням з офіційних джерел і витрачених на задоволення споживчих потреб, та депозитів у національній валюті є свідченням тенденції зменшення рівня тіньової економіки.

Інтегральний рівень тіньової економіки за монетарним методом розраховується як сума зважених величин рівнів тіньової економіки, розрахованих за методом Гутманна та за модифікованим методом.

Зважена величина рівня тіньової економіки за методом Гутманна $q_{мг}$ розраховується за такою формулою:

$$q_{мг} = M0/M2. \quad (10.7)$$

Зважена величина рівня тіньової економіки за модифікованим методом $q_{ми}$ розраховується за такою формулою:

$$q_{ми} = 1 - (M0/M2). \quad (10.8)$$

Ситуаційна вправа 2. Розрахуйте рівень фінансової безпеки України та проаналізуйте його динаміку. Визначте вплив факторів на рівень фінансової безпеки держави.

Запропонуйте програму заходів підвищення рівня фінансової безпеки України та аргументуйте, які заходи з досвіду країн ЄС можуть бути використані у вітчизняній практиці.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

Для визначення рівня фінансової безпеки держави необхідно скористатися Методикою розрахунку рівня економічної безпеки України, розробленою Міністерством економіки України. У процесі аналізу особливу увагу слід приділити наступним напрямкам фінансової безпеки: бюджетна безпека, безпека грошового ринку та інфляційних процесів, валютна безпека, боргова безпека, безпека страхового ринку, безпека фондового ринку.

Ситуаційна вправа 3. Визначте частку іноземного капіталу в статутному

капіталі головних учасників фінансового ринку України. Яким чином існуючі тенденції впливають на рівень фінансової безпеки в державі? Обґрунтуйте необхідність впровадження обмежень на входження іноземного капіталу на фінансовий ринок України. Охарактеризуйте досвід нагляду за іноземними учасниками фінансового ринку у країнах ЄС.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

Перш ніж розглядати, яким чином присутність іноземного капіталу у статутному капіталі учасників фінансового ринку впливає на фінансову безпеку України, необхідно з'ясувати, яких масштабів набуло входження іноземних фінансових посередників у сегменти фінансового ринку України (табл. 10.1).

Таблиця 10.1

Входження іноземного капіталу у сегменти фінансовому ринку України

Сегмент	Питома вага іноземного капіталу у зареєстрованому капіталі учасника				Темп приросту	Країна походження стратегічного інвестора
	2000	2005	2010	...		
Фондовий (фондові біржі)	...	...	...	...	...	...
Банківський (комерційні банки)	...	...	...	...	...	...
Страховий (страхові компанії)	...	...	...	...	...	...

Порівняйте динаміку входження іноземного капіталу у сегменти фінансовому ринку з динамікою рівня фінансової безпеки України. При цьому поясніть взаємозв'язок між досліджуваними процесами.

Модуль 11 “ФІНАНСОВА СТАТИСТИКА У КРАЇНАХ ЄС”

Питання для обговорення

1. Охарактеризуйте систему організації статистичної служби в ЄС. Які функції покладено на Евростат?
2. На яких засадах ґрунтується європейська система національних рахунків? Яку структуру фінансового сектора вона передбачає?
3. Охарактеризуйте досвід країн ЄС статистичного вивчення державного бюджету.
4. Які методичні підходи використовуються у країнах ЄС щодо статистичного аналізу дефіциту бюджету і державного боргу?
5. Яким чином у країнах ЄС проводять статистичний аналіз зовнішньоекономічної активності?

6. Дайте характеристику методичним і практичним засади вивчення інфляційних процесів у країнах ЄС?
7. Охарактеризуйте систему показників грошової статистики в країнах ЄС.
8. За допомогою яких показників у країнах ЄС визначають активність банків та їх роль з позиції розвитку економіки?
9. Які методичні підходи використовуються у країнах ЄС щодо статистичного аналізу діяльності небанківських фінансових посередників.
10. Які статистичні методи і прийоми у країнах ЄС використовуються для аналізу процесів на ринку цінних паперів?

Проблемні та дискусійні питання

1. Розвиток статистичної методології щодо оцінювання рівня бюджетної централізації та децентралізації в країнах ЄС.
2. Розвиток статистичного інструментарію щодо аналізу ефективності функціонування центральних банків країн ЄС.
3. Проблеми і перспективи гармонізації вітчизняної системи статистики із європейськими стандартами.

Теми рефератів

1. Становлення та розвиток фінансової статистики в країнах ЄС та Україні як науки.
2. Організація системи фінансової статистики в країнах ЄС.
3. Статистичні класифікації, що використовується у фінансовій статистиці, – європейський та вітчизняний досвід.
4. Європейська система національних рахунків, її формування та розвиток.
5. Європейський досвід оцінювання інфляційних процесів та його використання в Україні.

Завдання для самостійної роботи

Ситуаційна вправа 1. Проведіть огляд десяти інтернет-джерел статистичної фінансової інформації європейських організацій, інституцій, інформаційних агентств, консалтингових компаній та рейтингових агенцій.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

Розглядаючи джерело фінансово-статистичної інформації його необхідно охарактеризувати з позиції спектру даних, періодичності їх оновлення, параметрів доступу та ін. Результати огляду джерел фінансово-статистичної інформації представте у вигляді табл. 11.1.

Ситуаційна вправа 2. Визначте зовнішньоторговельний оборот, сальдо торговельного балансу, коефіцієнт покриття імпорту експортом, експортну, імпорتنу та зовнішньоторговельну квоти для країн ЄС та України за останні десять

років. Порівняйте рівень торговельної відкритості країн ЄС та України. Зробіть висновки.

Таблиця 11.1

Характеристика джерел фінансово-статистичної інформації

№ пор.	Назва	Посилання на джерело або web-сайт	Інформація, що надається, її особливості
...	...	...	...

Методичні вказівки щодо виконання завдання

З метою оцінювання стану та розвитку зовнішньої торгівлі використовуються сукупність показників, яка складається за наступних груп:

1. Обсягові (абсолютні) показники:

- обсяги експорту країни (X) та реекспорту;
- обсяги імпорту країни (M) та реімпорту;
- зовнішньоторговельний оборот (обіг) – це сума вартості експорту та імпорту країни або груп країн за певний період: рік, квартал, місяць, яка показує загальні обсяги зовнішньоторговельної діяльності:

$$ZO = X + M, \quad (10.1)$$

де

ZO – зовнішньоторговельний оборот;

- генеральна торгівля – це прийняте у міжнародній статистиці позначення зовнішньоторговельного обігу з урахуванням вартості транзитних товарів, яке показує загальне зовнішнє ввезення, вивезення та транзиту товарів:

$$ZO = X + M + T, \quad (10.2)$$

де

T – вартість транзитних товарів, перевезених через територію країни;

- фізичний обсяг зовнішньої торгівлі – це оцінка експорту або імпорту товарів у незмінних цінах одного періоду (як правило, року) для отримання інформації щодо руху товарної маси без впливу коливання цін.

2. Результативні показники:

- сальдо торговельного балансу (CTO):

$$CTO = X - M, \quad (10.3)$$

а також сальдо балансу послуг, сальдо балансу поточних операцій платіжного балансу;

- коефіцієнт покриття імпорту експортом:

$$K_{xm} = \frac{X}{M}. \quad (10.4)$$

Його значення може перевищувати 100% у разі позитивного сальдо торговельного балансу, бути меншим за 100% – за негативного сальдо, тобто коли певна частка імпорту не забезпечується експортом.

- індекс концентрації експорту – при цьому найчастіше використовується

ся індекс Хіршмана:

$$IX = \sqrt{\sum_{i=1}^n \frac{X_i}{X}}, \quad (10.5)$$

де

X_i – обсяг експорту i -го товару з країни.

Його значення лежать у проміжку від 0 до 1, де 1 означає найбільший ступінь концентрації, що буває у випадку, коли весь експорт складається з одного товару (групи товарів). Абсолютне значення індексу не має економічного змісту, тому його необхідно розглядати в динаміці або у порівнянні з показниками для інших країн.

– коефіцієнт імпоротної залежності країни, який визначається за формулою:

$$\psi_i = \frac{M_i}{S_i}, \quad (10.6)$$

де

ψ_i – коефіцієнт імпоротної залежності;

M_i – обсяг імпорту i -го товару в країну;

S_i – обсяг споживання i -го товару в країні.

– індекс чистої торгівлі – показує по кожному з товарів (або товарній групі) рівень перевищення експорту над імпортом (при позитивному значенні індексу) або рівень перевищення імпорту над експортом (при від’ємному значенні індексу):

$$NT = \frac{X_i - M_i}{X_i + M_i}, \quad (10.7)$$

Значення „-1” та „+1” відповідно є екстремальними: інші від’ємні значення демонструватимуть ступінь перевищення імпорту над експортом, а інші позитивні – відповідно ступінь перевищення експорту над імпортом.

– індекс внутрішньогалузевої торгівлі – ступінь внутрігалузевої торгівлі промисловими товарами вимірюється за допомогою індексу Грубеля-Ллойда:

$$I_{G-L} = \frac{\sum_{i=1}^n (X_i + M_i) - \sum_{i=1}^n |X_i - M_i|}{\sum_{i=1}^n (X_i + M_i)} = 1 - \frac{\sum_{i=1}^n |X_i - M_i|}{\sum_{i=1}^n (X_i + M_i)}. \quad (10.8)$$

Чим вищим є значення цього індексу, тим більшою є частка внутрігалузевої торгівлі. Значення цього індексу можуть варіюватися від 0, що означає повну відсутність внутрігалузевої торгівлі, до 1, що означає повністю інтегровану торгівлю промисловими товарами.

3. Показники структури зовнішньої торгівлі характеризують експортні та імпорتنі товарні потоки за такими ознаками, як товарний склад і регіональна

спрямованість.

4. Показники динаміки: абсолютні і відносні показники інтенсивності динаміки, які розраховуються для експорту, імпорту, зовнішньоторговельного обороту та ін.

5. Показники інтенсивності, до яких відносять:

- обсяг експорту, імпорту та зовнішньоторговельного обороту на душу населення;
- квоти – традиційно розраховують експортну квоту (10.9), імпортну квоту (10.10) і зовнішньоторговельну квоту (10.11):

$$Q_x = \frac{X}{GDP} \times 100, \quad (10.9)$$

$$Q_m = \frac{M}{GDP} \times 100, \quad (10.10)$$

$$Q_m = \frac{(X + M)}{GDP} \times 100, \quad (10.11)$$

де

GDP – валовий внутрішній продукт країни.

Також існують й інші підходи до розрахунку зовнішньоторговельної квоти, наприклад, як відношення зовнішньоторговельного балансу до ВВП у вартісному еквіваленті:

$$Q_m = \frac{X - M}{GDP} \times 100 \quad (10.12)$$

або як співвідношення половини обсягу зовнішньоторговельного обороту до ВВП:

$$Q_m = \frac{0,5 \times (X + M)}{GDP} \times 100. \quad (10.13)$$

Ситуаційна вправа 3. На основі даних міжнародної інвестиційної позиції країн ЄС та України за останні десять років обчисліть показники їх фінансової інтегрованості у міжнародний фінансовий ринок в цілому та міжнародний ринок акцій. Порівняйте рівень інтегрованості країн ЄС та України. Зробіть висновки.

Методичні вказівки щодо виконання завдання

Для розв'язку завдання необхідно звернутися до міжнародної інвестиційної позиції країн, яка оприлюднюється центральними банками.

На основі даних міжнародної інвестиційної позиції країни можна оцінити рівень її міжнародної фінансової інтеграції як відкритість національної економіки для потоків капіталу – чим вища відкритість, тим вищий ступінь міжнародної фінансової інтеграції, й навпаки.

Так, міжнародна інвестиційна позиція країни дозволяє обчислити наступні показники міжнародної фінансової інтеграції країни:

– відкритість економічної системи країни для потоків капіталу:

$$IFIGDP = \frac{FA + FL}{GDP} \times 100, \quad (10.14)$$

де

$IFIGDP$ – рівень фінансової інтегрованості країни в міжнародний фінансовий ринок;

FA і FL – запаси валових іноземних фінансових активів і зобов'язань країни відповідно.

У якості показників FA і FL можна використати обсяги активів і пасивів, які відображаються у міжнародній інвестиційній позиції країни.

– рівень фінансової інтеграції країни в міжнародний ринок акцій:

$$GEQGDP = \frac{PEQA + FDIA + PEQL + FDIL}{GDP} \times 100, \quad (10.15)$$

де

$GEQGDP$ – рівень міжнародної фінансової інтегрованості країни на міжнародному ринку акцій;

$PEQA$ і $PEQL$ – валові іноземні активи й зобов'язання по прямих інвестиціях в акціонерний капітал відповідно;

$FDIA$ і $FDIL$ – валові іноземні активи й зобов'язання по портфельних інвестиціях в акціонерний капітал відповідно.

Сутність показників $PEQA$ і $PAQL$ в межах прямих інвестицій, що відображаються у міжнародній інвестиційній позиції, відображає показник „Акціонерний капітал та реінвестовані доходи”, а сутність показників $FDIA$ і $FDIL$ – „Цінні папери, що дають право на участь у капіталі”, що виокремлюються у складі портфельних інвестицій.

По аналогії із показником (10.15) можна також проаналізувати індикатори, побудовані на підставі окремих компонентів валових зовнішніх активів і зобов'язань, а саме накопичених запасів прямих іноземних інвестицій, портфельних інвестицій та різних комбінацій їх компонентів.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Навчально-методична:

1. Аналітичні та статистичні матеріали офіційного сайту Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://europa.eu>.
1. Андрущенко В. Л. Податкові системи зарубіжних країн: навчальний посібник / В. Л. Андрущенко, О. Д. Данілов – К.: Комп'ютер прес, 2004. – 300 с.
2. Базель II: проблеми та перспективи використання в національних банківських системах [Текст]: Монографія / ред.: А. О. Єпіфанов, І. О. Школьник. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2011. – 261 с.
3. Борщ, Л.М. Інвестування: теорія і практика: навчальний посібник / Л. М. Борщ, С. В. Герасимова; Київський ун-т ринкових відносин, Феодосійська фінансово-економічна академія. – 2-ге вид., перероб. і доп.. – К.: Знання, 2007. – 685 с.
4. Бурцев В.В. Факторы финансовой безопасности России // Менеджмент в России и зарубежом. – 2001. – №1. – С. 55 – 70.
5. Буряк П. Ю.Європейська інтеграція та глобальні проблеми сучасності: Навчальний посібник / П. Ю. Буряк, О. Г. Гупало. – Хай-Тек Прес, 2007. – 336 с.
6. Васюренко О. В. Банківський нагляд [Текст]: Підручник / О. В. Васюренко, О. М. Сидоренко. – К. : Знання, 2011. – 502 с.
7. Вахненко Т. Регулювання потоків іноземного капіталу: уроки світової практики/ Т. Вахненко // Вісник Національного банку України. – 2002. – № 2. – С.49-54
8. Власюк О.С. Модернізація фінансової стратегії України: виклики міжнародного середовища та внутрішні пріоритети розвитку / О. С. Власюк //Фінанси України. – 2012. – № 1. – С. 18-28
9. Волес В. Творення політики в Європейському Союзі / В. Волес, Г. Волес ; пер. з англ. Р. Ткачук. – К.: Видавництво Соломії Павличко “Основи”, 2004. – 871 с.
- 10.Гайдуцький А. Світовий ринок міграційного капіталу та економічна криза 2008-209 років/ А. Гайдуцький // Вісник НБУ. – 2010. – № 1. – С. 39-37.
11. Гега П. Т. Основи податкового права // Глава 6. Досвід зарубіжних країн з питань оподаткування та контролю за справлянням податків. / П. Т. Гега, Л. М. Доля. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://textbooks.net.ua/content/category/18/18/24/>.
12. Гошовська В. А. Соціальна домінанта національної безпеки: актуальні проблеми [Текст] : Монографія / В. А. Гошовська. – К. : Корпорація, 2004. – 196 с.
13. Грицяк І. А. Право та інституції Європейського Союзу: навч. посіб. / І.А. Грицяк ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К.: К.І.С., 2004. – 260 с.

14. Губський Б.В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення: монографія / Б. В. Губський. – К.: [Б. В.], 2001. – 122 с.
15. Губський Б.В. Євроатлантична інтеграція України/ Б. В. Губський; НАН України, Ін-т світової економіки і міжнар. відносин НАН України. – К.: [Б. В.], 2003. – 328 с.
16. Губський Б.В. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі / Б. В. Губський. – К.: Наукова думка, 1998. – 388 с.
17. Друзенко Г. Європейська криза: українські рефлексії / Г. Друзенко // Дзеркало тижня. – 2005. – №24. – С. 5.
18. Економічна статистика [Текст] : Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / Р. М. Моторин, А. В. Головач, А. В. Сидорова та ін. ; За заг. ред. Р. М. Моторина. – К. : КНЕУ, 2005. – 326 с.
19. Європейський простір: портал проєвропейського громадянського суспільства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eu.prostir.ua>.
20. Європейський Союз Словник – довідник / за ред. М. Марченко. – К., “1С”, 2006 – 140 с.
21. Загоруйко Ю. Свіжа кров для старої Європи: десять країн Центральної та Східної Європи вступили в Європейський Союз / Ю. Загоруйко. – Дзеркало тижня. – 2004. – №21. – 11 С.
22. Захарін, С.В. Перспективи інтеграції України у міжнародний інвестиційний ринок / С. В. Захарін // Фінанси України. – 2003. – № 9. – С.102-113.
23. Захаров А. С. Налоговое право Европейского союза: действующие директивы ЕС в сфере прямого налогообложения / А. С. Захаров – М.: Волтерс Клувер, 2007. – 144 с.
24. Інтеграційні процеси на фінансовому ринку України [Текст] : монографія / за заг. редакцією д-ра екон. наук А. О. Єпіфанова, д-ра екон. наук І. О. Школьник і д-ра екон. наук Ф. Павелки ; [А. О. Єпіфанов, І. О. Школьник, Ф. Павелка та ін.]. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – 258 с.
25. Інтернет-господарський термінологічний словник ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.euabc.com>.
26. Карадаш, С. “Дивний” середній клас в Україні [Електронний ресурс] / С. Карадаш. – Режим доступу : <http://naub.oa.edu.ua/2012 /dyvnyj-serednij-klas-v-ukrajini/>.
27. Карпінський Б. А. Фінансова система [Текст] : Навчальний посібник/ Б. А. Карпінський, О. В. Герасименко. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 184 с.
28. Кобушко І. М. Офшорні зони як засіб зростання інвестиційного потенціалу / І. М. Кобушко, Я. В. Говорун, С. О. Панченко // Механізм регулювання економіки, 2011, № 1 – С. 182-187.
29. Коваленко В. В. Банківський нагляд [Текст] : Навчальний посібник / В. В. Коваленко. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 262 с.

30. Концепція економічної безпеки України / Ін-т. економ. прогнозування; Кер. проекту В.М. Геєць. – К.: Логос, 1999. – 56 с.
31. Копійка В.В. Європейський Союз: заснування та етапи становлення / В.В. Копійка, Т. І. Шинкаренко / Навч. посібник. – К.: Ін Юре, 2001. – 447 с.
32. Кризові явища у світовій економіці та антикризова політика України / За ред. академіка НАН України В.М.Гейця. – К.: Ін-т екон. прогнозув., 2002. – 76 с.
33. Крисоватий А. І. Вплив поглиблення інтеграції на податкову політику країн-учасниць ЄС / А. І. Крисоватий, Т. В. Кошук // Фінанси України – 2009. – №2. – С. 31-43.
34. Кузнецова Е. Средний класс: западные концепции / Е. Кузнецова // Мировая экономика и международные отношения. – 2009. – № 2. – С. 19-28.
35. Лачин Візир огли Абишли. Формування інвестиційної політики і загальний аналіз її впливу на економіку/ Візир огли Абишли Лачин //Журнал європейської економіки. – 2010. – № 4. – С. 493-499
36. Лео Гох. Как реально работает фондовый : секретное руководство для инвестора – “партизана” / Пер с англ., За науч. ред. Е.О.Ершова. – Днепропетровск: Баланс Бизнес Букс, 2006. – 368 с.
37. Лібералізація руху капіталу в ході євроінтеграції: досвід країн Центральної Європи: монографія / С. М. Козьменко, М. І. Макаренко, Ф. І. Шпиг ; ред. А. О. Єпіфанов. – Суми: УАБС НБУ, 2007. – 109 с.
38. Лутчин Н. П. Статистика фінансів [Текст] : Навчальний посібник / Н. П. Лутчин, А. К. Миронюк. – 2-ге вид., випр. і доп. – Львів : Новий світ-2000, 2006. – 324 с.
39. Любунь О. С. Банківський нагляд [Текст]: Підручник / О. С. Любунь, К. Є. Раєвський. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 416 с.
40. Манасуев А. Европейская конвенция об устранении двойного налогообложения / А. Манасуев, В. Гондусов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.jursites.ru/manasuev_gondusov_evropeiskay.html.
41. Международное движение капитала [Текст] : (Инвестиционная политика зарубежных стран) : Учебник / Н. Н. Ливенцев, Г. М. Костюнина. – М. : Экономистъ, 2004. – 368 с.
42. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения: учебник / Финансовая академия при правительстве РФ, Центр фундаментальных и прикладных исследований; ред. Л. Н. Красавина. – 3-е изд., перераб. и доп.. – М.: Финансы и статистика, 2008. – 576 с.
43. Миргородська Л.О. Фінансові системи зарубіжних країн: Навчальний посібник / Л.О. Миргородська – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 320 с. – С.76-100.
44. Міжнародна інвестиційна діяльність: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни/ Міністерство освіти і науки України,

- ДВНЗ “КНЕУ ім. Вадима Гетьмана”; ред. Л. В. Руденко. – К.: КНЕУ, 2008. – 168 с.
45. Міжнародні фінанси: навчальний посібник/ Мін-во освіти і науки України, КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; ред. О. М. Мозговий. – К.: КНЕУ, 2005. – 504 с.
46. Міжнародні фінанси: навчальний посібник/ ред. Ю. Г. Козак. – 3-е вид. перероб. та доп. – К.: ЦУЛ, 2007. – 640 с.
47. Барановський О. І. Фінансова безпека / НАН України; Інститут економічного прогнозування. – К.: Фенікс. – 1999. – 338 с.
48. Наказ Міністерство економіки України 02.03.2007 № 60 Методика розрахунку рівня економічної безпеки України http://www.me.gov.ua/control/publish/article?art_id=97980.
49. Науменкова С. В. Розвиток фінансового сектору України в умовах формування нової фінансової архітектури [Текст]: Монографія / С. В. Науменкова, С. В. Міщенко. – К.: Університет банківської справи НБУ, 2009. – 384 с.
50. Науменкова С. В. Системи регулювання ринків фінансових послуг зарубіжних країн [Текст]: Навчальний посібник / С. В. Науменкова, В. І. Міщенко. – К.: Центр наукових досліджень НБУ, Університет банківської справи НБУ, 2010. – 170 с.
51. Новосельська Л. І. Міжнародний досвід розрахунку прожиткового мінімуму [Текст] / Л. І. Новосельська, Ю. Ю. Цігуш // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України – 2009. – Вип. 19.4. – С. 198-200.
52. Ногінський О. Євросоюз vs Митний союз: Кому дістанеться більше суверенітету України? / О. Ногінський, Д. Джангіров [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/news/505831-evrosoyuz-vs-mitniy-soyuz-komu-distanetsya-bilshe-suverenitetu-ukrajini.html>
53. Пикуш Ю. П. Оценка уровня либерализации рынков банковских услуг: монографія / Ю. П. Пикуш. – Сумы: УАБД НБУ, 2006. – 72 с.
54. Питання функціонування та вдосконалення інфраструктури фондового ринку України: Інформаційно-аналітичні матеріали / За ред. к.е.н. О.І. Кіреєва, к.е.н. М.М. Шаповалової та к.е.н. Н.І. Гребеник – К.: Центр наукових досліджень НБУ, 2005. – 132с. [електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=70686.
55. Податкова система: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [Лютий І. О., Демиденко Л. М., Романюк М. В. та ін.]; За ред. І. О. Лютого. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с. – С.30-116.
56. Право Європейського Союзу : навчальний посібник / відпов. ред. Петров Р. А. ; Міністерство освіти і науки України, Національний університет “Києво-Могилянська академія”. – Київ : Істина, 2010. – 376 с.
57. Резнікова О. О. Нові тенденції розвитку світової економіки: глобальне управління як реальність сьогодення/ О. О. Резнікова // Фінанси України. – 2011. – № 11. – С. 45-54.
58. Рябіка В. Формування “середнього класу” в умовах сучасного суспільного

- розвитку [Електронний ресурс] / В. Рябіка. – Режим доступу : <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=26 &c =351>.
59. Сазонець І. Л. Економічна політика ТНК: навчальний посібник/ І. Л. Сазонець, Ю. М. Варич; Міністерство освіти і науки України, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара. – Донецьк: Юго-Восток, 2009. – 318 с.
  60. Сазонець І. Л. Міжнародна інвестиційна діяльність: підручник/ І. Л. Сазонець, О. А. Джусов, О. М. Сазонець; Міністерство освіти і науки України, Дніпропетровський національний університет. – К.: ЦНЛ, 2007. – 304 с.
  61. Середній клас України: Теорія та сучасні тенденції становлення [Текст] : Монографія / Є. О. Бугаєнко [та ін.] ; . – К.: Корпорація, 2004. – 582 с.
  62. Симоян Р. Х. Средний класс: социальный мираж или реальность? [Текст] / Р. Самоян // Социологические исследования. – 2009. – №1. – С. 55-61.
  63. Транснаціональні корпорації: особливості інвестиційної діяльності: навчальний посібник/ ред.: С. О. Якубовський, Ю. Г. Козак, Н. С. Логвінова. – 2-е вид. переробл. та допов. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 472 с.
  64. Шангіна Л. Відкладене життя, або середній клас в українському виконанні [Текст] / Л. Шангіна // Дзеркало тижня. – 2002. – № 7 (24). – С. 5-6.
  65. Школьник І. О. Фінансовий ринок України: сучасний стан і стратегія розвитку [Текст]: Монографія / І. О. Школьник. – Суми : Мрія, УАБС НБУ, 2008. – 348 с.
  66. European Union Public Finance [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://ec.europa.eu/budget/biblio/publications/publications_en.cfm.
  67. European Union Public Finance [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://ec.europa.eu/budget/biblio/publications/publications_en.cfm.
  68. European Union Public Finance [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://ec.europa.eu/budget/biblio/publications/publications_en.cfm.
  69. Fontaine Pascal. Europe in 12 lessons / Pascal Fontaine. – Luxembourg: Publications Office of the European Union. – 2010. – 80 pp.
  70. Fontaine Pascal. Europe in 12 lessons / Pascal Fontaine. – Luxembourg: Publications Office of the European Union. – 2010. – 80 pp.
  71. Fontaine Pascal. Europe in 12 lessons / Pascal Fontaine. – Luxembourg: Publications Office of the European Union. – 2010. – 80 pp.
  72. Report on budgetary and financial management [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/budget/biblio/publications/publications_en.cfm.
  73. Report on budgetary and financial management [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/budget/biblio/publications/publication_en.cfm.
  74. Report on budgetary and financial management [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/budget/biblio/publications/publications_en.cfm.
  75. The European Union budget at a glance [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/budget/biblio/publications/publications_en.cfm.

76. The European Union budget at a glance [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/budget/biblio/publications/publications_en.cfm.
77. The European Union budget at a glance [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/budget/biblio/publications/publications_en.cfm.

Нормативно-інструктивна:

1. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства економіки України № 60 від 02.03.2007. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1022.4251.0>
2. Balance of Payments and International Investment Position Manual [Електронний ресурс]. – 6 ВРМ. – International Monetary Fund, 2009. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2007/pdf/bpm6.pdf>.
3. Consumer Price Index Manual: Theory and Practice [Електронний ресурс]. – International Labour Office etc, 2004. – Режим доступу: <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/guides/cpi/index.htm#manual>.
4. European system of accounts [Електронний ресурс]. – Eurostat, 1995. – Режим доступу: <http://circa.europa.eu/irc/dsis/nfaccount/info/data/ESA95/en/titelen.htm>.
5. External Debt Statistics: Guide for Compilers and Users [Електронний ресурс]. – International Monetary Fund, 2003. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/eds/guide/guider.pdf>.
6. Government Finance Statistics Manual [Електронний ресурс]. – International Monetary Fund, 2001. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/gfs/manual/gfsesa.pdf>.
7. Incoterms 2010 [Електронний ресурс]: ICC Rules for the Use of Domestic and International Trade Terms. – International Chamber of Commerce, 1963-2010. – Режим доступу: <http://iccwbo.org>.
8. Monetary and Financial Statistics Manual [Електронний ресурс]. – International Monetary Fund, 2000. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/mfs/manual/rus/mfsmr.pdf>.
9. OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment [Електронний ресурс]. – 4-th edition. – OECD, 2008. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/dataoecd/26/50/40193734.pdf>.
10. European Parliament and Council Directive 2002/87/EC of 16 December 2002 on the supplementary supervision of credit institutions, insurance undertakings and investment firms in a financial conglomerate and amending Council Directives 73/239/EEC, 79/267/EEC, 92/49/EEC, 92/96/EEC, 93/6/EEC, 93/22/EEC, 98/78/EC and 2000/12/EC [Electronic resource]. – Режим доступу: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l24038c.htm>.
11. Identification of financial conglomerates [Electronic resource]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/internal_market/financial-conglomerates/supervision_en.htm#identification.

Навчальне видання

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТУДІЇ У ФІНАНСАХ

Практикум

Укладачі:

Школьник Інна Олександрівна

Кремень Вікторія Михайлівна

Семенов Андрій Юрійович

Кубах Тетяна Григорівна

Журавка Олена Сергіївна

Дугченко Олена Олегівна